

Квачан О.С.,
асистент кафедри міжнародної економіки
ДВНЗ «Українська академія банківської справи
Національного банку України»

ОЦІНКА ВПЛИВУ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Теорія і практика свідчить, що до основних завдань економічних реформ в Україні слід віднести забезпечення економічного зростання та поліпшення добробуту населення у довгостроковій перспективі. Місцеві бюджети є формою впливу місцевого самоврядування на економічні та соціальні процеси в державі через напрямки витрат та їх обсяг. Тому, дослідження тенденцій, що сформувалися у напрямках витрачання коштів місцевих бюджетів, виявлення закономірностей, побудова прогнозу та розробка шляхів оптимізації цих витрат є актуальним завданням на шляху підвищення рівня управління формування та використання місцевих бюджетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості організації бюджетної системи і специфіку побудови та функціонування місцевих бюджетів досліджували у своїх працях такі вчені як: О. Балацький, О. Барановський, С. Буковинський, О. Василик, В. Геєць, М. Єрмошенко, А. Єпіфанов, М. Карлін, О. Кириленко, С. Ковальчук, С. Леонов, І. Лук'яненко, І. Луніна, С. Слухай, С. Мельник, Ц. Огонь, В. Опарін, К. Павлюк, Ю. Пасічник, І. Сало, Л. Сафонова, Г. Старостенко, В. Федоров, І. Чугунов, І. Школьник, С. Юрій та інші. Однак, питання впливу бюджету Сумської області на соціально-економічний розвиток регіону потребує подальших більш ґрунтовних досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження тенденцій, що склалися у обсягах та структурі видаткової частини бюджету Сумської області протягом 2000-2011 рр., визначення напрямків її оптимізації, побудова моделі залежності надходжень до доходної частини бюджету від валового регіонального продукту, витрат на розвиток окремих галузей економіки та податкових надходжень, що відображає вплив цього виду витрат на рівень економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. З місцевих бюджетів здійснюються видатки, що забезпечують виконання власних повноважень органів виконавчої влади та місцевого самоврядування та делегованих функцій держави. Для більш ефективного виконання державних функцій частина їх передана до органів місцевого самоврядування, зі спрямуванням відповідних видатків.

Дослідження загальної суми видатків, що проводяться з місцевих бюджетів засвідчили, що фактично вони поділяються на дві групи.

Перша група – видатки місцевих бюджетів, розмежовані статтями 88-90 Бюджетного кодексу, що є такими, які враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів. Для них затверджуються формули обрахунків, загальнодержавні нормативи бюджетної забезпеченості. Ці видатки, передбачені для захищених статей витрат галузей бюджетної сфери (заробітна плата з нарахуваннями, енергоносії, медикаменти, харчування, трансферти населенню тощо). У разі нестачі власних та закріплених доходів місцевих бюджетів на їх фінансування територіальні громади та їх бюджети отримують відповідні суми трансфертів з державного бюджету [1].

Друга група – видатки, що держава залишає на розсуд місцевого самоврядування і які, відповідно, не враховуються у розрахунку при визначенні загальних сум трансфертів (другий коштик), належать, передусім, видатки, визначені у статті 91 Бюджетного кодексу України, і органи місцевого самоврядування самостійно приймають рішення про їх необхідність, структуру і обсяги. До цих видатків належать видатки на:

- місцеву пожежну охорону;
- позашкільну освіту;
- соціальний захист та соціальне забезпечення (програми місцевого значення стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї; місцеві програми соціального захисту окремих категорій населення);
- місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів;
- культурно-мистецькі програми місцевого значення;
- програми підтримки кінематографії та засобів масової інформації місцевого значення;
- місцеві програми з розвитку фізичної культури і спорту;
- типові проектування, реставрацію та охорону пам'яток архітектури місцевого значення;
- транспорт, дорожнє господарство;
- заходи з організації рятування на водах;

- обслуговування боргу органів місцевого самоврядування;
- програми природоохоронних заходів місцевого значення;
- управління комунальним майном;
- регулювання земельних відносин;
- інші програми, затверджені місцевою радою [1].

Недосконалість бюджетного законодавства, відсутність реальних джерел наповнення доходними джерелами другого кошику доходів призводять до того, що сільські, селищні та міські ради можуть передавати видатки на виконання всіх або частини власних повноважень радам вищого рівня чи іншій територіальній громаді з передачею коштів до відповідного бюджету у вигляді міжбюджетного трансферту. Передача видатків здійснюється за спільним рішенням відповідних рад та угод, укладених до 1 серпня року, що передусє плановому. Можливість об'єднувати бюджетні кошти для фінансування спільних програм дозволяє реалізувати спільно-корисні заходи, які для одного бюджету являються неефективними, або взагалі неможливими.

Таким чином, проведене дослідження законодавчої бази свідчить, що вже при формуванні бюджетного законодавства закладено недостатню забезпеченість місцевих бюджетів коштами на фінансування регіональних програм соціально-економічного розвитку. Отже, здійснювати безпосередній вплив на соціально-економічний розвиток областей, міст обласного підпорядкування, районів, сіл і селищ можливо лише за умови наявності сталої системи ефективного, економічно обґрунтованого та підтвердженого реальними доходними джерелами планування місцевих бюджетів.

Всебічний аналіз видатків місцевих бюджетів окремо взятої області надасть можливість дослідити рівень використання фінансових ресурсів регіону, відповідність наявності доходів потребам регіонального розвитку, що є необхідною умовою підвищення «керованості» бюджетного процесу, посилення впливу бюджетного регулювання на соціально-економічний розвиток територій.

Динаміка видатків бюджету Сумської області за 2000-2011рр. (таблиця 1) свідчить про те, що фактично протягом останніх 11 років у абсолютному вимірі вони зросли на 3611,1 млн. грн. (679,7%), у тому числі: видатки на державне управління зросли на 180,2 млн. грн. (1048,4%), на освіту на 1360,5 млн. грн. (1217%), на соціальний захист населення та соціальне забезпечення 821,1 млн. грн. (591,1%), на духовний та фізичний розвиток на 189 млн. грн. (1335,3%), житлово-комунальне господарство на 129,1 млн. грн. (389,5%), на розвиток окремих галузей економіки на 150,9 млн. грн. (323,6%).

Таблиця 1
Динаміка видатків бюджету Сумської області за 2000-2011рр., млн. грн.

Показник	Фактичні дані									
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011/ 2000, +,-	2011/ 2000, %
доходи	643,6	1220,7	1639,8	2278,9	2914,5	3003,8	3626,3	4254,7	3611,1	661,1
видатки фактичні ¹	625,2	1195,6	1636,8	2204,7	2910,3	2952,9	3651,5	4249,6	3624,4	679,7
у тому числі:										
державне управління	19,0	59,5	92,9	111,1	156,1	153,7	186,6	199,2	180,2	1048,4
освіта	121,8	416,6	531,2	683,0	939,2	1016,8	1212,4	1482,3	1360,5	1217,0
охорона здоров'я	121,5	288,5	384,9	494,1	662,6	717,7	890,7	928,6	807,1	764,3
соціальний захист населення та соціальне забезпечення	167,2	198,5	258,5	466,7	542,0	638,1	836,9	988,3	821,1	591,1
духовний та фізичний розвиток	15,3	53,7	73,8	96,0	134,9	145,6	187,3	204,3	189,0	1335,3
житлово-комунальне господарство	44,6	39,0	87,6	56,2	154,1	94,1	90,0	173,7	129,1	389,5
на розвиток окремих галузей економіки	67,5	72,4	130,8	188,9	191,5	113,5	170,6	218,4	150,9	323,6
перевищення доходів над видатками (профіцит "+"), видатків над доходами (дефіцит "-")	18,4	25,1	3,0	74,2	4,2	50,9	-25,2	5,1	-13,3	-

¹з 2005 р. включаючи кредитування за вирахуванням погашення

*Джерело: побудовано за даними статистичного збірника Сумської області за 2011 рік

Отже, можна констатувати, що видатки на розвиток окремих галузей економіки з місцевих бюджетів Сумської області зростають найнижчими темпами серед видаткових статей. Крім того, необхідно зазначити, що протягом 2000-2009рр. і у 2011р. спостерігався профіцит бюджету області, що є свідченням того, що на місцевому рівні недостатньо використовуються можливості програмно-цільового методу планування видатків з метою позитивного впливу на соціально-економічний розвиток регіону.

Якщо у абсолютному вимірі спостерігається тенденція до щорічного зростання видаткової частини бюджету області, то, після проведення кумулятивного коригування даних у абсолютних величинах на щорічний офіційний рівень інфляції (таблиця 2), з'ясувалося, що рівень видатків зростає досить повільними темпами – 90,6% за 11 років, або ж у середньому на 8% в рік. Проведені розрахунки характеризують значний вплив інфляційної складової на рівень видатків місцевих бюджетів, а відповідно і вплив на рівень соціально-економічного розвитку регіону.

Таблиця 2

Динаміка видаткової частини бюджету Сумської області, млн. грн.

Показник	Рік								2011/ 2000, +,-	2011/ 2000, %
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011		
доходи	643,6	757,9	923,1	1149,5	1260,8	1062,5	1142,2	1193,3	549,7	185,4
видатки фактичні	625,2	742,3	921,4	1112,1	1259,0	1044,5	1150,1	1191,9	566,7	190,6
у тому числі:										
державне управління	19,0	36,9	52,3	56,0	67,5	54,4	58,8	55,9	36,9	294,1
освіта	121,8	258,7	299,0	344,5	406,3	359,7	381,9	415,7	293,9	341,3
охорона здоров'я	121,5	179,1	216,7	249,2	286,6	253,9	280,5	260,5	139,0	214,4
соціальний захист населення та соціальне забезпечення	167,2	123,2	145,5	235,4	234,5	225,7	263,6	277,2	110,0	165,8
духовний та фізичний розвиток	15,3	33,3	41,5	48,4	58,4	51,5	59,0	57,3	42,0	374,5
житлово-комунальне господарство	44,6	24,2	49,3	28,3	66,7	33,3	28,3	48,7	4,1	109,2
на розвиток окремих галузей економіки	67,5	45,0	73,6	95,3	82,8	40,1	53,7	61,3	-6,2	90,7
перевищення доходів над видатками (профіцит "+"), видатків над доходами (дефіцит "-")	18,4	15,6	1,7	37,4	1,8	18,0	-7,9	1,4	-17,0	-

Джерело: власні розрахунки автора

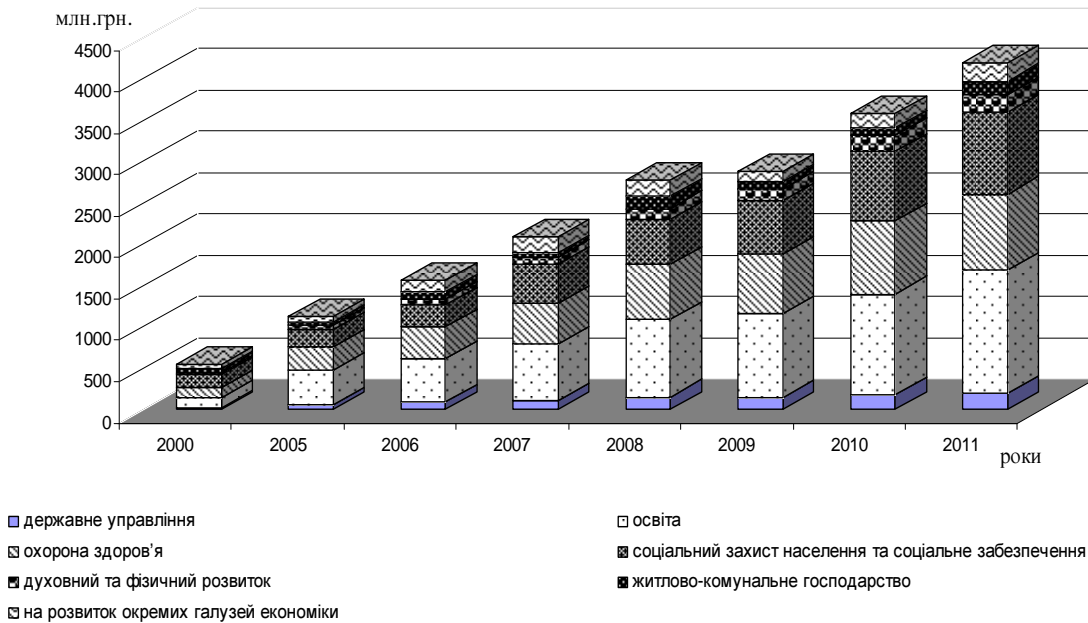
Дослідивши реальне зростання видатків, відмічаємо, що вони збільшилися лише на 90,6%, що, на нашу думку, за 11 років є недостатнім для здійснення відчутного впливу на розвиток регіону. Вкрай негативним явищем є той факт, що видатки на розвиток окремих галузей економіки у скоригованому на рівень інфляції вимірі зменшилися майже на 10%. Отже, на рівні місцевих бюджетів області тенденцією є перерозподіл видатків із сфери економічного розвитку на соціальні потреби, іншими словами, «проїдання» бюджетів регіону.

Проведемо аналіз структури видаткової частини бюджету Сумської області за 2000-2011рр. (рис. 1). Дослідження структури видаткової частини місцевих бюджетів Сумської області у 2000-2011рр. свідчить, що найбільшу питому вагу займає фінансування соціально-культурних заходів: кошти, що передаються до бюджетів інших рівнів та мають соціальну спрямованість – близько 50%; фінансування галузей: освіта, охорона здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, культура і мистецтво, засоби масової інформації, фізична культура і спорт – 37%, а фінансування видатків, спрямованих на розбудову соціальної інфраструктури, та таких, що носять характер капітальних – лише 9%. Приблизно 4% бюджетних коштів спрямовується на підтримку інших галузей економічної діяльності. Отже, лише 13% видатків бюджету області спрямовується на розвиток економіки, тобто бюджет Сумської області має чітко виражену соціальну спрямованість. За нашими підрахунками на одного суб'єкта господарювання різних організаційно-правових форм припадає лише 9896 грн. видатків розвитку на рік, що, безумовно, є вкрай низьким показником.

Дослідимо динаміку та тенденції у плануванні статей видаткової частини бюджету. Розглянемо їх у порядку зменшення обсягів коштів, що виділяються.

Найбільші обсяги видаткових коштів спрямовуються на освіту (35%) та охорону здоров'я (22%). Пропонуємо статті видатків «освіта», «охорона здоров'я», «духовний та фізичний розвиток» об'єднати у групу під назвою «Видатки на розвиток гуманітарного потенціалу», оскільки вони несуть у собі

змістове навантаження не тільки з підтримання теперішнього стану трудових ресурсів регіону, а й його розвиток, збільшення кількості та якості (збереження і зміцнення здоров'я людей, задоволення їх інтелектуальних, естетичних та інших духовних потреб, формування особи, її навчання і виховання, підготовка та перепідготовка кадрів для народного господарства). Тобто, за своїм змістом, це видатки на соціальний розвиток регіону. У той час, як соціальний захист населення та соціальне забезпечення є за суттю своєї спрямованості витратами на забезпечення державою своєї «соціальної» функції, тобто це витрати «підтримки», а не розвитку.

Рис. 1. Структура видатків бюджету Сумської області у 2000-2011рр., млн. грн.

Розглянемо динаміку видатків на освіту у розрізі районів Сумської області (таблиця 3).

Таблиця 3

Динаміка видатків за напрямом: освіта у розрізі районів Сумської області

Район	Обсяг видатків, тис. грн.					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	2	3	4	5	6	7
Білопільський	18 370,80	22 344,40	28 007,10	38 773,60	42 261,40	50 257,70
Буринський	10 971,60	13 728,60	17 323,60	23 515,00	27 172,00	30 975,00
В.-Писарівський	8 614,40	10 502,90	12 894,20	17 444,90	20 168,00	21 533,60
Глухівський	10 362,00	12 798,20	16 155,10	21 415,40	21 323,10	25 596,80
Конотопський	10 693,70	13 591,00	16 994,60	23 796,20	25 896,40	31 452,80
Краснопільський	11 517,10	15 399,50	19 107,70	25 338,10	26 881,00	30 840,80
Кролевецький	14 272,40	18 354,80	23 213,50	31 554,00	34 682,20	39 132,20
Лебединський	9 234,60	11 302,10	14 522,20	17 935,10	19 274,00	20 326,90
Л.-Долинський	7 914,70	11 201,00	14 238,80	19 940,80	20 298,30	23 605,50
Недригайлівський	10 482,80	12 582,60	15 681,40	22 300,00	21 791,40	25 507,90
Охтирський	10 119,00	13 848,10	17 035,50	21 846,20	25 036,00	27 683,60
Путівльський	9 310,90	11 880,10	15 591,90	20 810,20	23 224,30	24 769,70
Роменський	16 217,60	19 736,00	24 486,60	32 582,50	34 047,80	40 372,20
С.-Будський	7 641,90	9 399,80	11 211,40	15 036,20	16 847,50	17 920,90
Сумський	19 227,80	25 261,40	32 519,20	42 707,80	48 291,70	58 288,80
Тростянецький	10 745,40	13 069,00	17 069,40	24 167,00	26 892,20	32 349,70
Шосткінський	6 753,90	8 472,60	10 799,30	14 624,70	16 051,50	17 555,50
Ямпільський	9 465,50	11 561,60	14 704,40	19 350,60	22 556,80	22 487,30
Усього по районах	201 916,10	255 033,70	321 555,90	433 138,30	472 695,60	540 656,90

продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6	7
м. Суми	78 527,00	95 489,60	123 589,70	170 571,30	182 787,10	207 650,90
м. Конотоп	20 308,00	26 078,30	32 801,50	44 657,80	50 721,60	57 841,70
м. Лебедин	7 388,00	9 231,00	11 819,20	15 669,70	17 284,30	20 051,70
м. Ромни	13 083,00	16 863,50	20 848,10	29 578,90	31 946,60	37 620,70
м. Шостка	19 195,60	24 983,30	31 813,50	43 595,10	47 098,10	55 744,10
м. Охтирка	13 211,20	17 019,70	22 446,10	31 308,90	34 690,00	39 766,10
м. Глухів	7 830,60	9 603,50	12 236,50	16 562,70	18 849,00	21 237,00
Усього по містах	159 543,40	199 268,90	255 554,60	351 944,40	383 376,70	439 912,20
Разом	416 554,80	531 221,50	682 930,80	939 166,40	1016 799,4	1 182 100,0

*Джерело: [6]

Лідером за обсягом коштів, що виділяються на розвиток освіти є Сумський район (4,7%), за ним розташувалися Роменський (3,51%) і Кролевецький (3,38%), загалом на райони виділяється 46,65% із загального обсягу видатків на розвиток освіти. Найбільший обсяг коштів, що виділяються містам на розвиток освіти, отримує м. Суми (18%), м Конотоп (4,87%) і м. Шостка (4,87%). Отже, розвиток освіти у районних центрах, селах та селищах фінансується у недостатньому обсязі.

У області діє 609 клубних та 575 бібліотечних закладів, 12 музейних установ, 2 державні історико-культурні заповідники в містах Путивль та Ромни, 35 початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, обласний науково-методичний центр культури і мистецтв, 2 обласні театри, філармонія, вище училище мистецтв і культури ім. Д. Бортнянського. Традиційно в області щороку проводяться 11 міжнародних та всеукраїнських заходів, до 30 мистецьких заходів обласного рівня.

На розвиток культури та мистецтва на райони у Сумській області виділяється 47,94% загального обсягу видатків місцевих бюджетів регіону, серед них: на Сумський район – 4,88%, Білопільський – 4,22%, Роменський – 3,49%. Серед міст районного значення: м.Суми – 12,65%, м.Шостка – 5,14%, м.Конотоп – 4,46%. Отже, у фінансуванні культури та мистецтва серед міст районного значення також спостерігається невідповідність у розподілі коштів на користь обласного центру (таблиця 4).

Таблиця 4

Динаміка видатків за напрямом: культура і мистецтво у розрізі районів Сумської області за 2005-2010рр., тис. грн.

Район	Обсяг видатків, тис. грн.					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	2	3	4	5	6	7
Білопільський	1 621,90	2 076,00	2 812,90	4 459,70	4 714,50	7 058,60
Буринський	1 201,80	1 505,00	1 901,60	2 837,80	3 065,30	3 926,40
В.-Писарівський	893,00	1 212,50	1 617,10	2 007,20	2 061,30	2 984,30
Глухівський	1 028,50	1 378,20	1 941,70	3 011,60	3 220,80	3 510,30
Конотопський	998,40	1 195,40	1 780,50	2 401,10	2 866,40	4 062,00
Краснопільський	945,50	1 227,10	1 715,90	2 434,50	2 898,40	3 935,80
Кролевецький	1 251,80	1 596,50	2 263,40	3 294,30	3 631,30	4 840,20
Лебединський	737,60	1 017,90	1 283,50	1 748,50	2 063,80	2 943,30
Л.-Долинський	977,60	1 283,90	1 747,50	2 357,00	2 496,50	3 717,10
Недригайлівський	1 226,80	1 563,30	2 063,10	2 875,00	3 176,10	3 587,30
Охтирський	1 696,50	2 078,30	2 505,30	2 800,10	3 138,30	3 886,70
Путивльський	835,00	1 219,80	1 540,80	2 022,40	2 572,70	3 862,30
Роменський	1 410,00	1 900,10	2 714,90	3 434,50	4 047,40	5 296,20
С.-Будський	613,80	735,60	1 018,30	1 430,60	1 679,60	2 233,10
Сумський	1 989,40	2 890,40	3 561,50	4 756,10	5 505,60	7 591,90
Тростянецький	1 162,90	1 514,60	1 999,50	3 076,30	3 675,70	4 937,90
Шосткінський	593,90	754,00	994,50	1 322,90	1 638,90	2 614,70
Ямпільський	884,90	1 172,30	1 370,30	1 934,10	2 344,60	3 263,20
Усього по районах	20 069,3	26 320,9	34 832,30	48 203,7	54 797,2	74 251,30
м. Суми	4 968,00	7 114,90	9 708,20	13 612,60	14 981,90	17 819,40
м. Конотоп	1 738,00	2 514,60	3 546,50	4 606,60	5 133,30	6 524,80
м. Лебедин	483,60	695,20	889,30	1 262,80	1 529,90	1 988,70

продовження табл. 4

1	2	3	4	5	6	7
м. Ромни	1 176,50	1 496,60	2 010,10	2 504,10	2 683,00	3 111,20
м. Шостка	2 151,80	2 807,90	3 651,80	5 555,80	5 674,50	7 854,80
м. Охтирка	1 163,90	1 567,10	2 096,20	3 049,80	3 473,50	4 351,40
м. Глухів	657,50	894,70	1 160,30	1 664,40	1 866,30	2 249,60
Усього по містах	12 339,30	17 091,0	23 062,40	32 256,1	35 342,4	43 899,90
Разом	39 985,00	54 610,4	72 603,00	103409,5	115559,3	152 973,5

*Джерело: [6]

Сумська область є одним з найбільш насичених об'єктами історичної та архітектурної спадщини регіонів України. На її території знаходяться 6 пам'яток історії, 3 пам'ятки монументального мистецтва, 20 пам'яток археології, 46 пам'яток архітектури національного значення та 327 пам'яток місцевого значення. В області налічується 15 історичних населених пунктів, діють 3 державні історико-культурні заповідники: Путивльський, Глухівський та заповідник «Посулля», який базується на комплексі пам'яток Роменського та Недригайлівського районів.

Поступово розвивається туристична галузь. За 2005-2009 роки кількість суб'єктів туристичної діяльності збільшена з 26 одиниць до 119, кількість обслужених туристів зросла з 14,4 тис. до 23,3 тис. осіб. Відповідно збільшились обсяги наданих послуг з 8,2 тис. грн. до 22,9 тис. грн. та платежі до бюджету з 292 тис. грн. до 540 тис. грн. При цьому в порівнянні з іншими областями України Сумську область ще не можна віднести до областей з розвинутою туристичною галуззю, стримують розвиток туризму відсутність належної інфраструктури, незадовільний стан доріг, а також потребують значного ремонту об'єкти туристичного огляду, у першу чергу, пам'ятки культурної спадщини.

У області функціонують 23 стадіони, 494 спортивні зали, 15 плавальних басейнів, 39 майданчиків з синтетичним покриттям, 14 спортивних майданчиків з сучасним тренажерним обладнанням, 337 футбольних полів, 21 тенісний корт, 13 лижних баз, 2 кінно-спортивні бази, 2 веслувально-спортивні бази, критий легкоатлетичний манеж. Працюють 54 дитячо-юнацькі школи. Область займає перші позиції в Україні по спорту вищих досягнень з літніх та зимових видів спорту (таблиця 5).

Таблиця 5

Динаміка видатків за напрямом: фізична культура і спорт у розрізі районів Сумської області за 2005-2010рр., тис. грн.

Район	Обсяги видатків, тис. грн.					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	2	3	4	5	6	7
Білопільський	259,20	292,20	473,50	827,60	789,30	1 052,00
Буринський	121,10	176,60	229,80	320,30	325,90	520,30
В.-Писарівський	102,00	141,20	189,40	299,00	307,30	272,10
Глухівський	118,40	153,30	157,90	216,00	208,90	277,10
Конотопський	108,10	164,20	204,90	273,60	329,20	390,10
Краснопільський	187,30	246,90	318,30	391,10	381,40	315,70
Кролевецький	245,80	331,10	547,00	575,10	526,20	672,30
Лебединський	83,00	129,70	155,60	201,50	213,50	226,60
Л.-Долинський	106,90	126,80	142,90	201,80	219,80	362,60
Недригайлівський	133,00	160,30	189,20	281,40	251,50	305,90
Охтирський	74,60	119,80	154,80	186,20	189,70	206,10
Путивльський	139,00	182,20	229,40	276,40	295,20	308,50
Роменський	194,10	235,70	259,90	375,10	320,80	401,50
С.-Будський	137,40	168,90	165,60	275,80	298,50	284,90
Сумський	314,70	428,30	494,60	745,90	705,60	654,40
Тростянецький	321,60	454,70	482,60	751,20	739,00	796,90
Шосткінський	75,00	99,10	132,70	154,50	176,70	233,20
Ямпільський	102,20	128,20	180,30	235,80	294,90	272,20
Усього по районах	2 823,40	3 739,20	4 708,40	6 588,30	6 573,40	7 552,40
м. Суми	1 402,20	2 274,60	3 059,00	5 217,00	4 703,00	6 029,50
м. Конотоп	622,50	875,60	1 291,50	2 207,90	1 972,90	2 494,70

продовження табл.5

1	2	3	4	5	6	7
м. Лебедин	106,30	138,90	272,50	249,10	246,30	285,10
м. Ромни	331,20	410,80	550,80	725,60	750,10	918,50
м. Шостка	740,00	1 879,80	1 788,40	2 416,80	2 577,00	3 143,10
м. Охтирка	181,70	245,30	312,40	416,60	527,20	629,90
м. Глухів	260,80	308,50	393,50	507,40	517,40	595,20
Усього по містах	3 644,70	6 133,50	7 668,10	11 740,40	11 293,90	14 096,00
Разом	11 899,10	17 359,90	21 825,60	29 138,40	28 067,90	33 580,70

*Джерело: [6]

Загалом, на розвиток фізичної культури і спорту у області направляється по районах 22,55%, серед них на Білопільський район – 2,6%, Тростянецький – 2,5%, Сумський – 2,36%. На міста: м. Суми – 16%, м. Шостка – 8,84%, м. Конотоп – 6,67%.

Витратам на розвиток економіки, динаміку яких та прогнозні розрахунки наведено на рисунку 2, ми приділяємо велику увагу, зважаючи і на той факт, що у середньому ступінь зносу основних засобів по підприємствах Сумської області складає майже 64% і цей показник із року в рік погіршується.

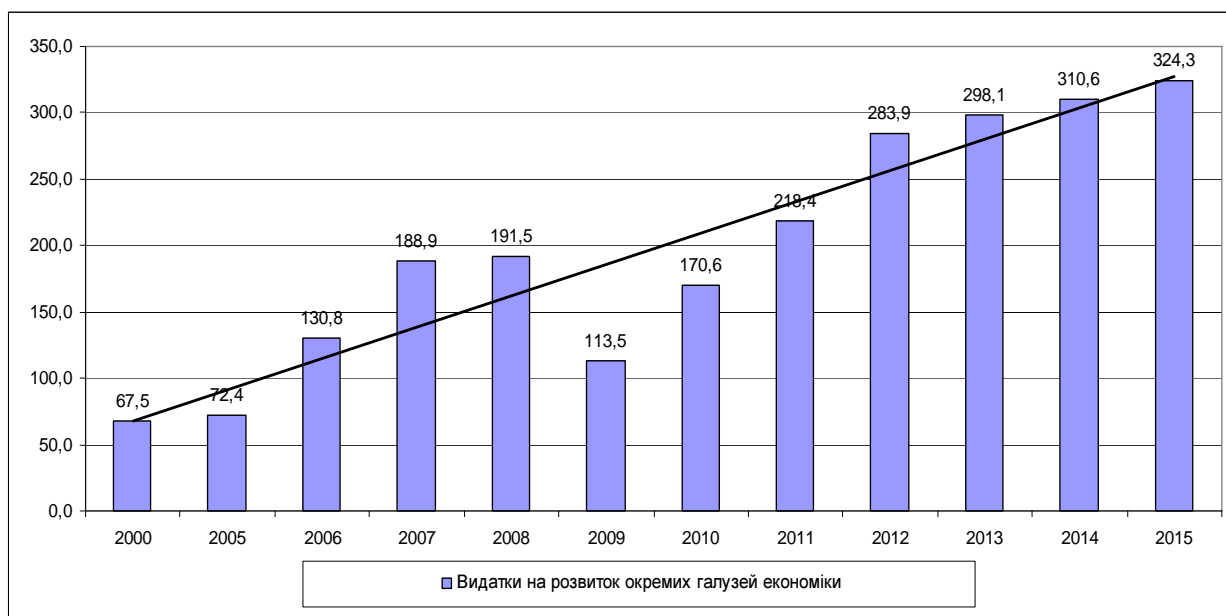

Рис. 2. Динаміка видатків на розвиток окремих галузей економіки

Загалом, за обсягом видатків на розвиток окремих галузей економіки спостерігається підвищувальна тенденція, але при цьому необхідно зазначити, що у структурі видаткової частини вони займають лише 4%, що є недостатнім навіть для підтримки галузей у стабільному стані, не те що для розвитку.

Задля ілюстрації значимості впливу видатків на розвиток окремих галузей економіки нами побудована кореляційно регресійна залежність доходної частини бюджету Сумської області від валового регіонального продукту, витрат на розвиток окремих галузей економіки, що характеризують інвестиційну складову та податкових надходжень, що характеризують податковий потенціал регіону. Вихідні дані наведено у таблиці 6.

Таблиця 6

Вихідні дані для побудови моделі залежності надходжень до доходної частини бюджету від ВРП, витрат на розвиток окремих галузей економіки та податкових надходжень

Показник	Фактичні дані							
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Доходи	644	1221	1640	2279	2915	3004	3626	4255
Валовий регіональний продукт	3495	8025	9566	12341	16210	16060	18333	18791
Податкові надходження	208	449	570	816	1096	1117	1282	1535
Витрати на розвиток окремих галузей економіки	68	72	131	189	192	114	171	218

*Джерело: власні розрахунки автора

$$Y = 123.55 - 0.0443X_1 + 3.2386X_2 + 0.1281X_3 \quad (1)$$

де Y - доходна частина бюджету;
 X₁ – валовий регіональний продукт (ВРП);
 X₂ – витрати на розвиток окремих галузей економіки;
 X₃ – податкові надходження.

Коефіцієнт детермінації 0,9999, тобто в 99,99 % випадків зміни X призводять до зміни Y. Іншими словами, точність підбору рівняння регресії – висока.

Виходячи з вищенаведених розрахунків можна стверджувати, що зміна доходної частини на 1% пов'язана зі збільшенням витрат на розвиток окремих галузей економіки на 3,23% та зростанням податкових надходжень на 0,13%. Отже, підвищення витрат на розвиток окремих галузей економіки є одним із джерел збільшення доходної частини бюджету області.

Планування видатків місцевих бюджетів повинно забезпечувати підтримку та розвиток галузей соціальної сфери: освіти і науки, охорони здоров'я, преси, культури і мистецтва, заходів щодо надзвичайних ситуацій та знаходити баланс між стимулюванням економічного розвитку та вкладенням наявних коштів у соціально-споживчі сектори.

На основі раніше проведених нами наукових досліджень стосовно прогнозування доходної частини бюджету Сумської області на 2012-2015 роки та керуючись офіційними затвердженими нормативно-правовими актами, а саме Законом України «Про державний бюджет України на 2012 рік», Постановою КМУ «Про схвалення Прогнозу Державного бюджету України на 2013 і 2014 роки», Державною цільовою програмою розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки та Стратегією розвитку Сумської області до 2015 року нами проведено прогнозні розрахунки видаткової частини бюджету Сумської області на 2011-2015 роки (таблиця 7).

Таблиця 7

Динаміка видатків бюджету Сумської області та прогнозні показники на 2011-2015 роки, млн. грн.

Показник	Фактичні дані							Прогнозні показники					
	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/ 2011, +,-	2015/ 2011, %
Доходи	643,6	1220,7	2278,9	2914,5	3003,8	3626,3	4254,7	4995,0	5239,7	5454,6	5700,0	1445,3	134,0
Видатки фактичні	625,2	1195,6	2204,7	2910,3	2952,9	3651,5	4249,6	4989,5	5238,9	5459,0	5699,2	1449,6	134,1
у тому числі													
державне управління	19,0	59,5	111,1	156,1	153,7	186,6	199,2	227,4	238,8	248,8	259,7	60,5	130,4
освіта	121,8	416,6	683,0	939,2	1016,8	1212,4	1482,3	1612,3	1692,9	1764,0	1841,6	359,3	124,2
охорона здоров'я	121,5	288,5	494,1	662,6	717,7	890,7	928,6	1012,4	1063,0	1107,7	1156,4	227,8	124,5
соціальний захист населення та соціальне забезпечення	167,2	198,5	466,7	542,0	638,1	836,9	988,3	1156,3	1214,1	1265,1	1320,8	332,5	133,6
духовний та фізичний розвиток	15,3	53,7	96,0	134,9	145,6	187,3	204,3	222,9	234,0	243,9	254,6	50,3	124,6
житлово-комунальне господарство	44,6	39,0	56,2	154,1	94,1	90,0	173,7	190,4	199,9	208,3	217,5	43,8	125,2
на розвиток окремих галузей економіки	67,5	72,4	188,9	191,5	113,5	170,6	218,4	283,9	298,1	310,6	324,3	105,9	148,5
Перевищення доходів над видатками (профіцит "+"), видатків над доходами (дефіцит "-")	18,4	25,1	74,2	4,2	50,9	-25,2	5,1	5,5	0,8	-4,4	0,9	-4,2	16,9

*Джерело: побудовано на основі статистичного збірника Сумської області за 2011 рік та власні прогнозні розрахунки автора

У цілому, видаткова частина бюджету Сумської області до 2015 року за прогнозами збільшиться на 34,4%, при цьому видатки на розвиток галузей економіки збільшаться на 48,5%. Ми переконані, що саме розвиток суб'єктів господарювання різних галузей економіки дасть можливість збільшити доходну частину місцевих бюджетів, що у свою чергу дозволить державі у повному обсязі виконувати свої функції стосовно розвитку гуманітарного потенціалу та соціального захисту населення. Згідно з виявленою залежністю, видатки місцевих бюджетів на розвиток окремих галузей економіки збільшують доходну частину бюджету області, а отже позитивно впливають на економічний розвиток регіону.

Висновки з даного дослідження.

1. Дослідження загальної суми видатків, що проводяться з місцевих бюджетів засвідчили, що фактично вони поділяються на дві групи. Перша група – видатки місцевих бюджетів, розмежовані статтями 88-90 Бюджетного кодексу, що є такими, які враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів. Друга група – видатки, що держава залишає на розсуд місцевого самоврядування і які, відповідно, не враховуються у розрахунку при визначенні загальних сум трансфертів (другий кошук), належать передусім видатки визначені в статті 91 Бюджетного кодексу України, і органи місцевого самоврядування самостійно приймають рішення про їх необхідність, структуру і обсяги.

2. Динаміка видатків бюджету свідчить про те, що фактично протягом останніх 11 років у абсолютному вимірі вони зросли на 3611,1 млн. грн. (679,7%), у тому числі: видатки на державне управління зросли на 180,2 млн. грн. (1048,4%), на освіту на 1360,5 млн. грн. (1217%), на соціальний захист населення та соціальне забезпечення 821,1 млн. грн. (591,1%), на духовний та фізичний розвиток на 189 млн. грн. (1335,3%), житлово-комунальне господарство на 129,1 млн. грн. (389,5%), на розвиток окремих галузей економіки на 150,9 млн. грн. (323,6%). Отже, можна констатувати, що видатки на розвиток окремих галузей економіки з місцевих бюджетів Сумської області зростають найнижчими темпами серед видаткових статей. Крім того, необхідно зазначити, що протягом 2000-2009рр. і у 2011р. спостерігався профіцит бюджету області, що є свідченням того, що на місцевому рівні недостатньо використовуються можливості програмно-цільового методу планування видатків з метою позитивного впливу на соціально-економічний розвиток регіону.

3. Проведене дослідження може стати підґрунтям для оптимізації структури видатків місцевих бюджетів регіону і перегляду структури видаткової частини бюджету області. Побудована економетрична модель може бути використана при прогнозуванні доходів місцевих бюджетів при зміні обсягів витрат на розвиток окремих галузей економіки.

Література

1. Бюджетний кодекс України станом на 1 січня 2012 року [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Постанова Кабінету Міністрів України Про схвалення Прогнозу Державного бюджету України на 2013 і 2014 роки від 5 квітня 2012 р. № 318 [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/318-2012-%D0%BF>
3. Державна цільова програма розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://in.ukrproject.gov.ua/index.php?get=564>
4. Стратегія економічного і соціального розвитку Сумської області на період до 2015 року "Нова Сумщина – 2015" [електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/187_2012_National_plan.pdf http://www.state.gov.sumy.ua/docs/komitet_ekonom_pitan/strateg_ns2015.html
5. Рішення сесій Сумської обласної ради Про обласний бюджет на 2000-2012рр. [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://sorada.gov.ua/dokumenty-oblrady/5-sklykannja>.
6. Бадида М.П. Економетричне моделювання та прогнозування податкових надходжень до місцевих бюджетів / М.П. Бадида // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 4 (95). – С. 66–70.
7. Мальярчук А. Організація виконання місцевих бюджетів / А. Мальярчук // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 8. – Ч. 1. – С. 273–276.
8. Пересадько Г. О. Соціально – економічний розвиток Сумщини: культурне середовище, його розвиток, інновації та перспективи / Г. О. Пересадько, І. Ф. Козолуп, Ю. Г. Лапіна // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – №. 2. – С. 196–206.